

גבולות של מחלוקת: איך מנהלים ריב עם אנשים קשים?

המקרה הבא הוא אחד האירועים המעצבים בחיי: לפני שנתיים וחצי נקלעתי לוויכוח יצרי עם שליח חבד"י חשוב. נתקענו משני עברי המתרס בריב גדול מאיתנו שבו היינו רק ניצבים מסביב והטונים טיפסו והתלהמו. הזעם בער בי והייתי קרוב להצליף בו אישית ולחסום אותו מהתקשורת המשותפת, אבל ברגע האחרון החלטתי לנשוך שפתיים ולא להיגרר. זה הפך להיות קשה מהודעה להודעה, אבל החזקתי את עצמי להרגיע ולסיים כל שיחה במילה טובה. "תאמין לי אני איתך וכו".

חלפו כמה חודשים ובערב ג' תמוז, שהיה אז 25 שנה להסתלקותו של הרבי, הוצאתי ספר בשם "מה שלמדתי מהרבי". במוצאי ג' תמוז קיבלתי ממנו פתאום הודעה: "נתתי את ספרך לאחד הגבירים הגדולים במנהטן". המתנה היא פתחה לי פתח שעד היום פעיל ב"ה.

חודש אחר כך עמד הלקח הזה למבחן שוב: סיימתי הרצאה בירושלים וניגשה אלי אישה עם דמעות בעיניה. היא סיפרה על מערכת יחסים רעילה עם גיסתה. "היא מקנאת בי ומכאיבה לי. היא וילדיה מרכלים עלינו, בכל מפגש היא נותנת לי ביקורת ועצות ואני נשרפת. בשנים האחרונות ניתקתי קשר איתה וברוך ה' נהיה יותר קל. אבל השבוע היא עורכת חתונה לבת שלה ואינני מסוגלת ללכת. כל האירוע היא תבחן אותי ואת הבנות שלי מכף רגל עד ראש ולא רוצה להיות שם. מה עלי לעשות?".

הייתי תחת הרושם של הסיפור ההוא ושיתפתי את הלקח שלי: "מותר לריב – אסור לעשות חרם". "לא חייבים להיות חברים, אבל צריך לשמור על גבולות של מחלוקת". והכי חשוב: "מותר לכעוס אבל אסור להתייאש מאנשים".

אבל היא הייתה כל כך נסערת שכל הדרך הביתה שאלתי את עצמי האם צדקתי?! האם אינני תמים מדי?! למה לא להודות שיש אנשים רעילים? מדוע לא לחסום אנשים שהתקשורת איתם הרסנית?

עלינו לבחון מהי **תפיסת האדם** היהודית? מה הציפיות מהאישיות של הזולת? זו שאלה חשובה משום שכמעט כל החלטה שנקבל בחיים נגזרת מתפיסת האדם שעומד מולנו ומהתקוות שנתלה בו.

אנו רוצים לחקור זאת באמצעות שאלה גדולה שהטרידה כבר את חז"ל בגמרא: האם משה רבנו היה תמים?! או בצורה מפורשת: 'נאיבי?!' אדם שמאמין לכל אחד וקל לתעתע בו?! לשם מה נאבק עד הרגע האחרון לרצות את דתן ואבירם? למה התאמץ להגיע איתם להידברות? כיצד לא הגיע מעצמו למסקנה **שאליה הוביל הקב"ה בעצמו!** לפיה מדובר בזוג אלים ומסוכן שחייב להסתלק מהדרך?¹

כולם מדברים על קורח, אבל האמת היא שקרח לא היה האויב האמתי. קורח היה נמר של נייר, הוא רצה כבוד ועם אנשים שרוצים כבוד אפשר להגיע לפשרה. השונאים האמיתיים היו שניים אחרים. זוג אחים שתיעבו את משה במידה כזו שלא היו יכולים לישון בלילה מהקיום שלו, והחיבור שלהם עם קורח ובעלי המחלוקת האחרים יצר סכנה גרעינית.

כשמשה רבנו חוזר אחורה בתום ארבעים השנים ומסכם את תולדות ישראל במדבר, הוא כלל אינו מזכיר את קרח ועדתו ותמורתו בוחר בשתי דמויות אחרות:

1. דברים יא,ו: ואשר עשה לדתן ואבירם בני אליאב בן ראובן אשר פצתה האדמה את פיה ותבלעם את בתיהם ואת אוהליהם ואת כל היקום אשר ברגליהם.

¹ בדיחה: שני קבצנים מוסלמים פשטו יד בתחנת הרכבת בלונדון. אנשים שעברו ליד מוחמד זרקו לו מטבעות בצלחת, אבל איש לא הסתכל על סעיד. בסוף היום ספר מוחמד מאה ליש"ט ואילו סעיד יוצא בקושי עם 2 לירה. סעיד התרגז ושאל "איך המזל עובד עבורך?" "פשוט", אמר מוחמד, "תראה מה כתוב על השלט שלך: 'יש לי אישה ושישה ילדים לפרנס'. לא מעניין. אני כתבתי על השלט שלי: 'חסרים לי עשר ליש"ט כדי לחזור לפקיסטן'..."

דוד המלך אומר עוד יותר מפורש: **תהלים קו: ויקנאו למשה במחנה לאהרן קדוש ה', תפתח ארץ ותבלע דתן ותכס על עדת אבירים.**

זאת לא עדת קורח, זה לא און בן פלת או 250 ראשי העדה. כל אלו חבר'ה נסחפים שהיה אפשר לטפל בכל אחד בפני עצמו די טוב. הצרה הייתה **עדת דתן ואבירים**. זוג האחים שלא הייתה דרך קונבנציונלית לרפא את התיעוב שלהם למשה - מלבד העונש המפחיד שנברא במיוחד בשבילם: בליעה חיים באדמה.

במדבר טז: ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי ודתן ואבירים בני אליאב ואון בן פלת בני ראובן: ויקמו לפני משה ואנשים מבני ישראל חמשים ומאתים נשיאי עדה קראי מועד אנשי שם: ויקהלו על משה ועל אהרן ויאמרו אלהם רב לכם כי כל העדה כלם קדשים ובתוכם ה' ומדוע תתנשאו על קהל ה':

אבל במקום לשמוח על ההזדמנות להכות בהם ולסלקם מהמפה, משה מנסה לפייס ולהגיע להידברות:

וישלח משה לקרא לדתן ולאבירים בני אליאב, ויאמרו לא נעלה: המעט כי העליתנו מארץ זבת חלב ודבש להמיתנו במדבר כי תשתרר עלינו גם השתרר!

התגובה שלהם מחוצפת ומחרידה: לא מספיק ש"סחבת אותנו מארץ זבת חלב ודבש"?! - כן, הם מתארים את **מצרים** בשם "ארץ זבת חלב ודבש" – שתמשיך לשלוט ולהתעמר בנו?!

והתמיהה על משה מה חשב מראש? האם לא הבין שהזוג הזה מסוכן עבורו? הגמרא כבר תמיהה על כך וכותבת יסוד גדול שמצריך הרבה מחשבה:

סנהדרין קי"א: ויקם משה וילך אל דתן ואבירים - אמר ריש לקיש: מאן שאין מחזיקין במחלוקת, דאמר רב כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו שנאמר 'ולא יהיה כקרח וכעדתו'.

בעוד שהעולם ההלכתי עובד על "חזקות", כלומר על חזקת סבירות כתוצאה מאירועים שחזרו ונשנו. למשל שור שנגח שלוש פעמים, חזקה שהוא עצבני ומסוכן לציבור והופך להיות מועד. בכל זאת קובעת הגמרא שאין 'חזקה' במחלוקת. אסור להחתיים אדם בחותמת אבוד ולקבוע שהוא חסר תקנה, אלא חובה לשמור תמיד על תקשורת פתוחה ולנסות שוב ושוב להגיע להידברות ולפתור בדרכי שלום.

הרמב"ם (ספר המצוות ל"ת מה) סובר שלשון הגמרא "כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו" הוא רק להפחיד ולא ממש לאו, אבל הרמב"ן פוסק שזה איסור לא תעשה ממש במניין המצוות. הרמב"ן בספר המצוות שלו ייחד פרק שלם ל"שכחת הלאוים של הרמב"ם", איסורי לא תעשה שהרמב"ם לא מנאם במניין המצוות ולדעת הרמב"ן הם כן לאוים גמורים ואחד מהם הוא האיסור להחזיק במחלוקת.

שכחת הלאוים לדעת הרמב"ן: נביא בתשלומים שבע עשרה מצוות לא תעשה שכתבנו משכחת הרב ... 'ולא יהיה כקרח ועדתו' [שהחזיקו במחלוקת].

חפץ חיים בשמירת הלשון שער הזכירה אות יז: ואפילו אם הוא רואה בצד אחד שאין הדין עימם וראויים לעונש עבור מחלוקת והיכולת בידו, אפילו הכי יש לו להתאזר בכל כוחו לעשות שלום בין הצדדים ולא יתעצל בזה ... כמו שמצינו אצל משה שהלך לדתן ואבירים ... כי אל יתייאש אדם בדעתו לחשוב שלא יוכל להשלים אלא ירדוף אחרי השלום היום וגם למחר וליום אחר עד שיגיעהו.

והתמיהה הפשוטה היא לשם מה לרצות? האם יש מצווה להיות נאיבי ולעטוף את העולם בשושנים?!

ב. כדי להבין עד כמה דברי הגמרא מפתיעים - שאין להחזיק במחלוקת – עלינו לחפור לעומק המאבק של דתן ואבירים במשה ולשים לב כמה זמן הוא נמשך וכמה **חזקת שנאה** הצטברה ביניהם.

הרדיפה נגד משה נמשכה יותר משישים שנה. חיים שלמים של שנאה. נתבונן בפסוקי התורה עד כאן ונשים לב שהתורה זורקת רמז שחוזר על עצמו שוב ושוב. בכל פעם שמשה מנסה להוביל מהלך דרמטי, קמים מולו "אנשים" ונאבקים בו.

המקרה הראשון התרחש עוד בהיותו נער במצרים. משה יצא מארמון פרעה וראה איש מצרי מכה איש יהודי. משה הביט כה וכה וירא כי אין איש וטמן את המצרי בחול. למחרת יצא שוב מהארמון וראה שני אנשים עברים נצים. הוא ניסה להפריד ביניהם ואז אחד אמר: 'ממך צריך להיזהר, אתה מחסל את מי שעומד בדרכך'. משה נחרד: "אכן נודע הדבר".

שני האנשים הללו לא נעצרו והלכו והלשינו עליו לפרעה והמלך הוציא גזר דין מוות. משה נאלץ לברוח ממצרים לשישים שנה² בגלל הפחד מהרדיפה של הצמד הזה.

2. שמות ב: ויצא ביום השני והנה שני אנשים עברים נצים ויאמר לרשע למה תכה רעך: ויאמר מי שמך לאיש שר ושפט עלינו הלהרגני אתה אמר כאשר הרגת את המצרי?! וירא משה ויאמר אכן נודע הדבר וישמע פרעה את הדבר הזה ויבקש להרג את משה.

מי היו שני האנשים הללו? **רש"י:** שני אנשים עבריים – דתן ואבירם. **שפתי חכמים יג:** דכתיב הכא שני אנשים וכתב התם [בפרשתנו לגבי דתן ואבירם] 'סורו נא מעל אוהלי האנשים הרשעים האלה.

חלפו שישים שנות סבל ושעבוד במצרים ומשה הצטווה לשוב למצרים כדי לגאול את ישראל. הקב"ה מדגיש במעמד הסנה: "מתו האנשים המבקשים את נפשך". הווי אומר שאני מודע לסכנה האדירה שניצבת לך מהזוג הזה ולא הייתי דורש ממך לחזור לולי העובדה שהם מתו. חז"ל מסבירים שהם הפכו לעניים ולכן נחשבו כמתים.

חלפה עוד שנה דרמטית, משה הוציא את ישראל ממצרים והראה פלאי פלאות. העם היה מוקסם מהמנהיג האלוקי שהוביל אותם – חוץ משני אנשים. הם מחליטים לקלקל את החגיגה. למה? ככה! כי אם משה רוצה דבר אחד, אנחנו רוצים את ההיפך.

שמות טז: וייתרו אנשים ממנו עד בקר וירם תולעים ויבאש. **רש"י:** וייתרו אנשים – דתן ואבירם.

ואז מגיע המקרה השלישי. כאן הם מקבלים אומץ ויוזמים מרד כנגד ההליכה לארץ:

במדבר יד: ויאמרו איש אל אחיו [אחרי עדות המרגלים] נתנה ראש ונשובה מצרימה. הם מעלים הילוך ומנסים לשכנע את העם לחזור למצרים אחרי העדות הקשה של המרגלים.

וכל הזעם והשנאה המבעבעים עשרות שנים, פורצים כלבה רותחת במרד קורח. (ראו תוספת בהערה³). המהר"ל מסכם את מערכת היחסים בין משה ואהרן לדתן ואבירם בתובנה מיוחדת במינה:

מהר"ל גבורות ה' יט: כאשר תבין דברי חכמים [אודות אורך הרדיפה במשה] תדע כי ... כאשר זכו ישראל לשני אנשים נבדלים במעלה והם משה ואהרן, גם זה לעומת זה כי הרע הוא לעומת הטוב תמיד, לכך היה מישראל ב' אנשים רשעים נבדלים לרע, מתנגדים תמיד למשה ולתורתו.

לכל אדם יש מישהו עומד כנגדו שנועד להכשילו. כדי לאפשר בחירה חופשית שומר הקב"ה על איזון בין הטוב והרע ולכן כנגד מורמים מעם כמשה ואהרן, נבחרו שני אחים בעלי עצמה שתפקידם היה להחליש את המנהיגות של משה ואהרן. כנראה שלאף אחד לא קל בחיים...

ואולם האמת היא שהסיפור הוא הרבה יותר כואב. כאן עלינו להיכנס לעובדה מרתקת שאינה כתובה ממש במפורש בתוך הפסוקים. עומק הפגיעה שלהם במשה הוא סיפור הרבה יותר כואב. הם לא היו סתם אנשים לא הגונים, אלא מדובר היה במקרה של כפיות טובה עלובה שלא נשמעה כדוגמתה. **דתן היה חייב את חייו למשה.** משה התגייס להציל אותו ממוות תוך שמוסר נפשו עבור זה – ובכל זאת תגובתם הייתה שנאה ונקמה.

² בחרתי בדעה ממוצעת, שמשה היה בן 20 כשהרג את המצרי והרי חזר למצרים בגיל 80. בנוסף, יש דעות שהיה בן 12 ויש דעות בן 40.

³ למה עכשיו פרץ המרד של קורח? ומאיפה היה להם את האומץ לצאת בגלוי נגד משה ואהרן אחרי כל הניסים שהם חוללו? הרמב"ן מסביר כי אחרי חטא המרגלים והעונש הנורא שנגזר על כולם למות במדבר, העם היה שבור ומריר מהמנהיגות של משה – וזה היה כר נוח כדי לפרוץ נגדו ולהאשימו בכל הצרות.

הוזכר קודם שהמריבה הראשונה הייתה כשהתקוטטו ביניהם ומשה התערב "למה תכה רעך", ואז הם התריסו את הסוד שמשה הרג את המצרי. אבל למה רבו? ומאיפה ידעו שמשה הרג את המצרי? הרי התורה מעידה שמשה נזהר ביותר "ויפן כה וכה וירא כי אין איש" ולכן נדהם לגלות ש"אכן נודע הדבר?"

ילקוט הראובני: וילך העברי לביתו לגרש את אשתו שנטמאה מן המצרים ותברח האישה ותגד לאבירם אחי האישה. ויהי בבקר שב משה שנית למחנה עברים ומצא דתן ואבירם נצים על זה הגט ויצא אליהם והשיבו לו: הלהרגני אתה אומר!?

יש כאן סוד נורא: עלינו לחזור לעימות הקודם בין משה והמצרי. התורה מתארת שמשה יצא מארמון פרעה וראה איש מצרי מכה איש יהודי. ובכן מה היה הסיפור? דתן היה אחד השוטרים במצרים. הוא היה אחד הממונים להשגיח שהעבדים היהודים יעמדו במכסות העבודה של המצרים. מעל כל עשרה שוטרים כאלו עמד "נוגש" מצרי שתפקידו היה לפקח על השוטרים היהודים. פעם נכנס נוגש מצרי לביתו של דתן לפנות בוקר כדי להעיר אותו לעבודת השיטור ואחרי שדתן יצא, נכנס שוב הביתה ופגע באשתו, שלומית בת דברי למטה דן. בבוקר הגיע דתן ושמע מה עשה המצרי לאשתו והלך להכות אותו. בדיוק אז הגיע משה וראה אותם רבים ועשה למצרי כאשר הגיע לו.

בהמשך החליט דתן להתגרש מאשתו בגלל מה שקרה (במיוחד שהיא נעשתה הרה מהמצרי ואחר כך ילדה את המגדף המסופר בסוף פרשת אמור, ואכמ"ל). הלכה אותה אישה לאבירם שהיה אח שלה, וסיפרה שדתן רוצה לגרש אותה. כך נוצר העימות ביניהם על הגט לשלומית. וכך הכירו שניהם היטב, בצורה אישית מאוד, את סיפור הריגת המצרי.

[ראו תוספת חשובה בהערה⁴ על תמיהה בדברי המדרש הללון].

נמצא שדתן היה כפוי טובה מבהיל. משה הרג את המצרי כדי להציל חייו והוא הלך והלשין לפרעה. ואחרי שישים שנה של רדיפות כאלו, כשמשה מקבל את ההזדמנות להתפטר מהם, הוא מנסה לפתוח איתם בהידיברות. לשם מה? האם זאת לא הייתה היתממות?! האם זה לא היה מסוכן עבורו?!

בעומדנו בערב ג' תמוז, אין מתאים יותר מלהציג פרשנות מבריקה ומעוררת השראה מהרבי על תפיסת האדם הנכונה ועל החלקים הנסתרים בנפש שפעמים רבות חומקים מאיתנו בלהט המחלוקת.

ג. בלקו"ש כח יש שיחה ארוכה בה מאריך הרבי לבאר שמשה האמין שבדתן ואבירם יש טוב ולכן עד הרגע האחרון "כסבור שישאו לו פנים". עסקנו בשיחה זו בשנים הקודמות ואכמ"ל. ואולם עדיין לא מבואר שם למה משה האמין שיש בהם טוב? מה גרם לו להניח כך?

בשבועות האחרונים התפרסמה תשורה נפלאה בעריכת הרה"ח אפרים מינץ, שידיו רב לו בהפצת המעיינות, בעניין "ראיית הטוב" והיכולת המופלאה של הרבי לפרש כל סיפור ב"עין טובה". בין היתר מובאת שם הארה קצרה משיחה בפרשת שמות – וכאשר מחברים את הדברים לכאן, מקבלים פתאום תובנה מדהימה על מערכת היחסים בין משה ודתן ואבירם. כאמור, לא ראיתי שהרבי יחבר בין הדברים, אבל לכאורה לפענ"ד החיבור בין שתי השיחות נראה כדבר נכון.

משה זכר עוד אירוע מההיסטוריה של דתן ואבירם שכולם כבר שכחו ממנו. משם הוא למד עד כמה אישיות האדם חצויה ומורכבת. **עד כמה האיש העלוב במקום אחד - מפיץ אור במקום אחר.**

זה היה אחד הימים הקשים בחיי משה. הוא הגיע למצרים להתחיל שליחותו מול פרעה, ובתגובה הכריז פרעה על הקשחת העבדות של ישראל. הוא קרא לשוטרים היהודיים וציווה אותם גזרה

⁴ מדברי המדרש יוצא שדתן ואבירם היו אחים בני אליאב וגם גיסים, כי דתן היה נשוי לשלומית אחות אבירם. ואולם אם היו אחים, אז גם שלומית היא אחותם ואיך דתן נשא אחותו? ובעיקר: הרי דתן ואבירם היו בני אליאב משבט ראובן ואילו שלומית בת דברי למטה דן? צריך לומר כך: דתן ואבירם היו אחים מהאב – מאליאב, אבל נולדו משתי אימהות שונות. ואילו שלומית הייתה אחותו של אבירם רק מהאימא, וכך היא הייתה אחותו למחצה וכלל לא אחותו של דתן ולכן הייתה יכולה להינשא לו.

אכזרית: מעתה העבדים יאלצו להכין בעצמם את התבן עבור הלבנים ועדיין להספיק באותן שעות את כל מכסות העבודה בבנייה.

השוטרים האומללים שלא היו מסוגלים להכאיב לעבדים יותר, סיכנו את חייהם ופרצו לארמונו של פרעה. הם צעקו באוזני הרודן: "למה תעשה כה לעבדיך?". פרעה ענה להם באכזריות "נרפים אתם נרפים" ולכן מתעצלים לעשות את עבודתכם. בכאבם חיכו השוטרים למשה ואהרן ביציאתם מהארמון ופרצו גם כלפיהם בצעקות שבר:

3. שמות ה: ויבאו שטרי בני ישראל ויצעקו אל פרעה לאמר למה תעשה כה לעבדיך: תבן אין נתן לעבדיך ולבנים אמרים לנו עשו?! והנה עבדיך מכים וחסקאת עמך ... ויפגעו את משה ואת אהרון ניצבים לקראתם בצאתם מאת פרעה ויאמרו אליהם ירא ה' עליכם וישפוט אשר הבאתם את ריחננו בעיני פרעה ובעיני עבדיו לתת חרב בידם להורגנו.

מי היו אותם שוטרים שכאבו את הכאב של ישראל? שלא היו מסוגלים להרים את השוט על העבדים וסיכנו חייהם להחציף פנים לפרעה?

רש"י: ויפגעו את משה ואת אהרן ניצבים לקראתם – ורבותינו דרשו (נדרים טד) 'כל ניצים וניצבים' הם דתן ואבירם שנאמר בפרשתנו 'ודתן ואבירם יצאו ניצבים פתח אהליהם'.

בין השוטרים היו גם דתן ואבירם. אז משה ראה את המורכבות של הזוג הזה. אלו שכלפיו התגלו כ"ד"ר ג'קיל", יצור אלים וחייתי, כלפי ישראל היו רחומים כ"מיסטר הייד". משה למד אז את השניות המבלבלת שקיימת בתוכו של כל אדם ואת האמונה הזכה כי אין אדם אבוד שאבד בו הטוב.

לקוטי שיחות לא/6: לאחרי ששוטרי בני ישראל טענו לפרעה 'למה תעשה כה לעבדיך' ... פגעו דתן ואבירם את משה ואהרן 'ויאמרו אליהם ירא ה' אליכם וישפוט' ... ונמצא שדתן ואבירם השתדלו לטובת ישראל, ובפרט לפי הפירוש שהם היו משוטרי בני ישראל שצעקו על פרעה.

[הסיפור יותר גדול: האמת היא שלא רק משה יצא מכליו מגדלות אהבת ישראל שהייתה בהם, גם הקב"ה גמל להם בחסד נפלא. הנה עוד יהלום מרהיב: בתחילת פרשת בשלח יש פסוק תמוה ביותר:

שמות יד, ג: ואמר פרעה לבני ישראל נבוכים הם בארץ סגר עליהם המדבר - תרגום יונתן: ויימר פרעה לדתן ולאבירם בני ישראל דמשתירון במצרים.

כשפרעה גילה שבני ישראל עזבו את מצרים, החליט לצאת לרדוף אחריהם. אבל התורה אומרת מילים סתומות: "ואמר פרעה לבני ישראל", אבל לאיזה "בני ישראל" דיבר? הרי כולם עזבו את מצרים שלושה ימים קודם? אומר התרגום יונתן פירוש מפתיע: **דתן ואבירם נשאר במצרים**, הם לא יצאו עם כולם משום שכבר אז סברו כדבריהם בפרשתנו שארץ מצרים היא "ארץ זבת חלב ודבש".

אבל רגע, אז איך הגיעו אחר כך למדבר? כיצד חצו את הים? ישנו הסבר מופלא שמובא בחידושי מהרי"ל דיסקין, מרבניה הגדולים של ירושלים לפני כ-130 שנה: דתן ואבירם יצאו עם פרעה לרדוף אחרי ישראל ולהחזירם למצרים, ואולם בעוד שפרעה ועבדיו טבעו בים, להם אירע נס והם חצו את המים בבטחה. וכל זה בגלל שזכר להם הקב"ה את מסירות נפשם כשוטרים במצרים.

חידושי מהרי"ל דיסקין שמות ה, יד: השוטרים האחרים שמסרו עצמם על ישראל וסבלו מכות עליהם, וכמו שכתוב ויזכו שוטרי בני ישראל, אלה זכו שיהיה רוח הקודש שורה עליהן כמובא שם במדרש רבה ... ודתן ואבירם שלא רצו לצאת יחד עם משה וישראל, כמו שכתוב ואישתיירו בארעא ומצרים, לפי שעה זכות המצוה תלה להם לעבור את הים.

הגישה הזו מיישבת פסוק תמוה נוסף בשירת הים:

שמות יד: ויבאו בני ישראל בתוך הים ביבשה והמים להם חומה מימינם ומשמאלם ... ויאמר ה' אל משה נטה את ידך על הים וישבו המים על מצרים על רכבו ועל פרשיו ... וישבו המים ויכסו את הרכב ואת הפרשים לכל חיל פרעה הבאים אחריהם בים לא נשאר בהם עד אחד: ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים והמים להם חמה מימינם ומשמאלם.

נשים לב לסדר הפסוקים: בהתחלה מסופר שבני ישראל עברו את הים. אחר כך משה נטה ידיו והים **שב לזרום כטבעו ופרעה ועבדיו טבעו במים**. ואז פתאום **חוזרת התורה ומספרת שבני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים**. אבל בני ישראל עברו מזמן את הים והמים כבר חזרו לזרום כטבעם?

אומר הצדיק רבי חיים מצ'רנוביץ' בספרו **באר מים חיים** פירוש מדהים: **ובני ישראל הלכו ביבשה - מיעוט רבים שנים, לומר כי על שנים נקרע הים והם דתן ואבירם שנשאר ונקרע הים עליהם לבד**.

כעת אפשר להבין למה נאבק משה להציל אותם ולהגיע להידברות. זה לא שהוא התעלם מהשנאה, זה לא ששכח כמה הם מסוכנים לו, אבל הוא האמין **שהאדם יותר גדול מהחולשות שלו**. האדם הוא יצור מורכב, כפול, חצוי, אבל לעולם לא מאבד את הקול הפנימי שקורא לו לטוב. ולכן גם ברדת שחת, אסור להחזיק במחלוקת ולנסות לפנות שוב אל הקול האלוהי - ואולי ירחם.

באותה דרך מיישב הרבי במקום אחר שאלה גדולה שמעסיקה את המפרשים בכל הדורות: רבי יהושע בן פרחיה אומר בפרקי אבות משפט מפורסם: "עשה לך רב וקנה לך חבר והוי דן את כל האדם לכף זכות". וכמובן אחרי התלהבות ראשונית, נשמע הפתגם הזה כמו עוד אמרת כנף מעוררת השראה שאיננה מחייבת כלום. מה זאת אומרת לדון את "כל האדם" לכף זכות? האם מצווה להיות נאיבי ולברוח מהמציאות? הרי העולם מלא באנשים אנוכיים, נצלנים, מחפשי כבוד וחסרי גבולות?

לדוגמה: הזמנו בעל מלאכה הביתה והוא גם גבה מחיר כפול וגם עבד מהר ולא עשה עבודתו כראוי. האם עלינו להתמם ולומר 'הוא כנראה חדש בתחום ואינו מכיר את העבודה?!' או 'אשתו חולה והוא לא מרוכז?!' ואם הילד חוזר מבית ספר עם מכתב מהמנהל שהוא התפרע ושבר את דלת הכיתה, האם עלינו לשקר את עצמנו ולומר: א. זה לא היה הוא. ב. החברים סחפו אותו. ג. הוא לא אשם כי אבא שלו לא נמצא בבית והוא מחפש תשומת לב...

באמת הגמרא במסכת שבועות (ל,א) מצמצמת את תחולת החוק ואומרת: "הוי דן את חברך לכף זכות" וברש"י: "הרואה חברו עושה דבר שאתה יכול להכריעו לצד עבירה ולצד זכות - הכריעו לזכות ואל תחשדהו בעבירה".

הכוונה היא רק ל"חברך" בתורה ומצוות, אדם כזה שהוא מוחזק כצדיק או לפחות כאדם בינוני והציווי הוא לאפשר לו ליהנות מהספק. הרי איש לא יודע מה היה שם ולכן תעמידהו על חזקת כשרות. אבל במקרה של אדם שמוחזק כרשע, אין סיבה להיתמם ולהניחו על צד הטוב. כך כותב הרמב"ם בפירוש המשניות שם: "כשיהיה אדם שלא תדע בו אם צדיק אם רשע ותראהו שיעשה מעשה ... קח אותו על הטוב. אבל כשיהיה רשע ... ואפילו עשה מעשה שכל ראיותיו מורות שהוא טוב ויש בו צד רחוק לרע - ראוי להישמר ממנו ושלא תאמין שהוא טוב".

אבל הרי רבי יהושע בן פרחיה אומר במפורש "הוי דן את כל האדם", והכוונה הפשוטה היא אפילו רשע⁵. והקושיה עצומה כפי שמקשה אותו מהר"ל דיסקין בשו"ת פסקים: "מאמרם 'הוי דן את כל האדם לכף זכות' והרי עינינו רואות ההיפך? ואם למצווה בעלמא היאך נעשה שקר בנפשנו?!".

הרבי מבאר את העניין בצורה מיוחדת במינה: אין מצווה להיות נאיבי ולטשטש את מה שקרה. המעשה עצמו היה בוודאי רע ונעשה בכוונה רעה, אבל לדון לכף זכות פירושו להאמין שזה לא "כל האדם". האדם הוא יותר גדול מהחולשות שלו ויש בו צד זכות שמכוחו הוא יכול לשוב ולתקן עצמו.

הציווי "לדון לכף זכות" אינו מדבר על מה שהיה, אלא על מה שיהיה. הוא לא במה שקרה, אלא במה **שיכול לקרות מכאן ואילך**. כאשר שומעים שיהודי חטא, עלינו להוציא בפינו את דבר הזכות שלו. להתאמץ לראות את האישיות המלאה שלו ולומר במפורש שהוא יכול למצוא את הכוחות לתקן – והאמונה הזו עצמה תעורר את הטוב שבו⁶.

⁵ יתירה מכך: תוספות (יבמות סא,א) אומר שבכל פעם שנאמר "האדם" עם ה"א הידיעה, זה בא לרבות נכרים. ⁶ בהזדמנות אחרת הוסיף הרבי נקודה מדהימה (ביאורים לפרקי אבות א/55,52): מכל גדולי ישראל, דווקא רבי יהושע בן פרחיה היה זה שציווה "הוי דן את כל האדם לכף זכות". מדוע היה רגיש לכך יותר מכולם? כי הוא למד על בשרו עד כמה אישיות האדם מטעה ומתעתעת, ועד כמה הייאוש של הרב מתלמידו מכריע גורלות. ישנה גמרא במסכת סנהדרין ששייכת לחלק "חסרונות הש"ס". היא הייתה גנוזה במשך מאות שנים מאימת הצנזורה של הנוצרים ומסופר בה שבימי רבי יהושע בן פרחיה השתוללה מחלוקת בין הפרושים לצדוקים והמלך

ליקוטי שיחות כז/164: כאשר רואים יהודי שהקב"ה העמיד אותו בפני ניסיונות גדולים, זה עצמו הוכחה - שהקב"ה שאינו מבקש אלא לפי כוחם - העניק לו קודם את הכוחות הנעלים לעמוד בניסיונות הללו. וזה עניינו של ה'לימוד זכות' - להציף החוצה את צד המעלה והזכות של חברו, את הכוחות הנעלים שניתנו לו כדי לעמוד בניסיונות שלו.

אנו עומדים בערב ג' תמוז, יום שמציף את עומק ההתקשרות והגעגוע לרבנו נשיאנו, וכאן ראוי להוסיף נקודה אחרונה: למה באמת הרבי הוא זה שמתעקש כל כך למצוא את צד הזכות בכל אחד? מדוע באמת דווקא משה זכר לדתן ואבירם את מה שאף אחד לא ראה בהם?

כי זה עניינו של רבי: **להזכיר לאנשים את מה שהם שכחו**. לראות בהם את מה שהם הפסיקו לראות בעצמם. כל אחד רואה בזולת את מה שהוא ולכן הרוב רואים את ההיבט החיצוני והחומרי שתופס את רוב המקום. אבל הרבי הוא "ראש בני ישראל", הוא המוח שקרוב יותר אל הקב"ה ומביט על הדברים מלמעלה, מהצד האלוקי שבהם ולכן רואה את אותן נקודות נפלאות שנעלמות בלהט החיים.

בכל אדם יש משהו יפה – ורבי הוא מי שרואה את זה. ומכאן החשיבות העצומה לשקוע בתורה של הרבי, להגות ולהעמיק בה, היא נותנת לכולנו את מתנת הטוב, את היכולת להיזכר בכל היהלומים שבפנשו שזקוקים רק לליטוש ולניקוי. בערב ג' תמוז פורצת שבעתיים הזעקה: "רצוננו לראות את מלכנו", מלך ביופיו תחזינה עינינו, בגאולה האמיתית והשלמה וכפשוטה ממש.

כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי מתאפשרת בתמיכתם של שלוחי הרבי ברחבי תבל

ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי
ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי
להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב

ינאי צידד בצדוקים. הוא הרג רבים מחכמי ישראל ורבי יהושע בן פרחיה שהיה ראש הסנהדרין נאלץ לברוח מירושלים לאלכסנדריה. רק תלמיד נאמן אחד הצטרף אליו ועשה עמו את כל התקופה הקשה. חלפו השנים ושלוות אלכסנדריה שכנעה את בעלה, ינאי המלך, לאפשר לרבי יהושע לשוב. כשיצאו חזרה ונכנסו לפונדק דרכים אירחה אותם בעלת האכסניה בצורה יפה. רבי יהושע אמר לתלמידו: "כמה נאה אכסניה זו". התלמיד הגיב: "איזו נאה? הרי עיניה מכוערות!". רבי יהושע הזדעזע מהרמה הרוחנית של תלמידו וסירב לדבר אתו. התלמיד ביקש סליחה שוב ושוב, אבל רבי יהושע סירב לקבלו. במר ייאוש הלך התלמיד והקים כת לעבודה זרה. כששמע רבי יהושע על ההתרסקות של תלמידו, הלך להתחנן לפניו שישוב אבל התלמיד ענה כי תשובתו לא תתקבל למעלה, משום שמקובל בידינו שמי שהחטיא אחרים - אין מספיקים בידו לעשות תשובה. מי היה התלמיד? בגמרא של חסרונות הש"ס ישנן שתי מלים נוראות: "לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת, לא כאלישע שדחפו לגחזי ... ולא כרבי יהושע בן פרחיה שדחפו לישו הנוצרי בשתי ידיים". כל הצרות ושפך הדם מידיהם של הנוצרים, היה יכול להיחסך עם יחס אחר של רבי יהושע לתלמידו. אילו היה משכיל להביט אל "כל האדם" ומבין שהנפש האלוקית אינה נרדמת לעולם, היה מוכיח ביד שמאל אבל אוהבו ביד ימין והכול היה שונה. ולכן רבי יהושע בן פרחיה עצמו היה זה שציווה "הוי דן את כל האדם לכף זכות".